

7. Юркевич П. Д. Вибране / П. Д. Юркевич. – К. : Абрис, 1993. – 416 с. – (Бібліотека часопису «Філософська і соціологічна думка», серія «Українські мислителі»).

УДК 811.111'42

Анастасєва О.А.

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ АФОРИЗМУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Стаття присвячена проблематиці прагматичного аспекту англomовного афоризму. В статті міститься огляд підходів до концепції прагматичної функції. На прикладах продемонстровані прагматичні функції англomовного афоризму.

Ключові слова: прагматичні функції, потенційна прагматична настанова, реалізація прагматичних функцій.

Статья посвящена проблематике англomовного афоризма. В статье содержится обзор подходов к концепции прагматической функции. На примерах продемонстрированы прагматические функции англomовного афоризма.

Ключевые слова: прагматические функции, потенциальная прагматическая установка, реализация прагматических функций.

The paper concerns with the problems of pragmatic aspect of English aphorisms. It contains a brief review of the conception of pragmatic function. The pragmatic functions of English aphorisms are presented and illustrated by examples.

Key words: pragmatic functions, potential pragmatic setting, realization of pragmatic functions.

Актуальність дослідження прагматичного аспекту афоризму обумовлена загальною спрямованістю сучасної наукової парадигми, її зацікавленістю проблемами функціонування мовних одиниць, а також недостатнім ступенем вивченості об'єкту.

Об'єктом цієї статті є афоризми англomовних авторів, предметом – реалізація їх прагматичних функцій. Метою є визначення прагматичних функцій та специфічних потенційних прагматичних настанов, які притаманні афоризмам та визначають їх конституційні ознаки.

Функція – це роль, яку ті або інші класи одиниць виконують у побудові одиниць більш високих рівнів [1, с. 30]. Поняття прагматичної функції описано в роботі Л.А. Кисельової [4]. На її думку, в умовах поліфункціональності мови важливий момент у розумінні її суті полягає у побудові системи ієрархічно взаємопов'язаних підсистем, що розрізняються за характером заданих комунікативних властивостей. В залежності від цих властивостей всі підсистеми поділяються на дві основні групи інформаційні та прагматичні [4, с. 13]. На думку Л.А. Кисельової, рівні такої системи слід називати ярусами. Перший вищий ярус займають такі функції, як функції пізнання, національно-культурна й акумулятивна функції. Перший ярус є єдністю евристичної (розумової) і комунікативної функції. Другий ярус складають також

дві функції інтелектуально-інформативна і прагматична [4, с. 43]. До третього ярусу Л.А. Кисельова відносить такі функції, як номінативна, дейктична і релятивна, висхідні до інтелектуально-інформаційної, а також емоційна, емоційно-оцінна, естетична, спонукальна, експресивна та контактна, які є складовими прагматичної функції. Досліджуючи функціональні мовні поля, Л.А. Кисельова зауважує, що подальше виокремлення ярусів є дуже складним і не завжди можливим.

Дещо по-іншому функцію розуміє М. Сільверштейн [11, 12]. Зокрема, під прагматичною функцією він розуміє цілеспрямоване використання сигналів для досягнення соціального ефекту. Така функція характеризує, яким чином адресант і адресат, які використовують міжособистісний канал, налаштовані на те чи інше завдання, кваліфікують свої мовленнєві дії питання, оголошення, наказ, іменування тощо [12, с. 132].

Виокремлення прагматичних функцій у вітчизняній германістиці було здійснено на матеріалі текстів малих форм [3, с. 9]. Отже, попередні дослідники розглядали ряд функцій, а саме емоційну, емоційно-оцінну, естетичну, спонукальну, експресивну та контактну функції у якості складових прагматичної функції. Тобто прагматична функція вважалася складним явищем або системою, що включає в себе декілька компонентів. Але на нашу думку вищевказані функції є окремими прагматичними функціями, оскільки кожна з них зумовлена прагматичною настановою автора. Крім того, ми вважаємо, що кожна функція будь-якого тексту реалізує в собі певну прагматичну настанову.

Таким чином, експлікуючи підходи до аналізу прагматичних функцій, робимо висновок, що прагматична функція – це цілеспрямоване використання мовних одиниць для досягнення певного ефекту на адресата; це функція, яка сприяє встановленню умовного контакту між автором та реципієнтом за допомогою відповідних вербальних і невербальних засобів, вживання яких реалізує прагматичну настанову автора.

Серед дослідників прагматичного аспекту немає єдиної думки щодо кількості та класифікації функцій афоризму.

Так, на думку Г.Л. Пермякова, існує сім прагматичних функцій паремій, або «сім основних практических целей, ради которых паремии употребляются» [6, с.88], а саме: моделююча, повчальна, прогностична, магічна, негативно-комунікативна, розважальна і орнаментальна. Звісно, що кожному класу паремій ці функції

притаманні в різній мірі. Перелік цих функціональних груп можна поширити за рахунок більш дрібної деталізації за функцією. Наприклад, вислови, які наділені повчальною функцією, можна також поділяти на ті, що мистять правила поведінки та ті, що знайомлять з правилами мислення та ін. [6, с.101].

На думку Г.Л.Пермякова, саме моделююча функція в першу чергу притаманна афоризмам. Адже афоризми дають ідеальну модель життєвої ситуації. Деякі афоризми наявно не містять ознак моделі, але опосередковано, через текст, з якого вони взяті, також служать моделлю [6, с.88]. Ця функція найбільш яскраво може реалізовуватися в констатуючій настанові, за допомогою якої певна інформація підлаштовується під існуючий стереотип. Констатуюча настанова об'єктивується в актах констатації, резюмування, коментування.

Є.М.Верещагін та В.Г.Костомаров в якості основних функцій афоризмів називають акумулятивну і директивну функції [2].

Кумулятивна функція афоризмів полягає в їх здатності акумулювати та узагальнювати екстралінгвістичну інформацію, в тому числі культурно значущу.

Директивна (або апелювативна) в широкому сенсі означає здатність афоризмів впливати на адресата. Саме для цього вони створюються та використовуються в мовленні. Афоризми надають мовленню значущості. При цьому вони апелюють до фонових знань адресату як носія певної культури. Крім того, афоризми мають естетичний вплив. Автор не тільки повідомляє певну істину, але й використовує при цьому низку стилістичних прийомів так, що афоризм набуває відточеної форми [11, с.83].

Г.Д.Сидоркова виокремлює чотири функції афоризмів: регулятивна, експресивна, метамовна, констативна. Ця класифікація базується на типології ілокутивних класів: вокативи, декларативи, еротативи, експресиви, регулятиви, структиви, констативи (за класифікацією С.А.Сухих) [9].

При цьому до локативів належать мовленнєві акти на кшталт звернення та/або закликів. До декларативів – об'ява, проголошення, санкціонування, які здійснюються за наявності певних повноважень. До еротативів – питання, що мають уточнюючо-альтернативний характер. За допомогою експресивних мовленнєвих актів виражається радість, сум, здивування, журба, байдужість та ін. До класу регулятивів автор відносить такі мовленнєві дії як підбадьорювання, заспокоєння, докір, погроза, відмова, порада, обіцянка, застереження. До констативів

віднесено акти твердження, припущення, згоди, сумніву, впевненості та ін. Клас структивів об'єднує мовленнєві акти, що організують та регулюють сам процес вербальної комунікації: початок та кінець комунікації, дії, що спонукають співрозмовника до спілкування та ін. [9, с. 40-41].

Інші дослідники, приймаючи основні функції афоризму, що вже були зазначені вище, наполягають також на важливості аксіологічної функції афоризмів. Аксіологічна функція полягає в оцінці речей, явищ навколишнього світу. Людина, яка вважає певну річ чи явище гарним або поганим, корисним чи марним, дає йому оцінку. Іншими совами, людина наділяє об'єкт цінністю або анти цінністю, шляхом надання позитивної чи негативної оцінки [5, с. 84].

Таким чином можна стверджувати, що афоризмам притаманні такі функції:

Моделююча функція: Констатуюча настанова об'єктивується в актах констатації, резюмування, коментування.

Регулятивна функція (волюнтативна, спонукальна) вираження волі щодо співрозмовника: урезонування, прохання, заборона, запрошення, порада, спонукання, переконання, тощо.

Експресивна функція. Мова є універсальним засобом вираження внутрішнього світу людини. Вона дає можливість перетворити внутрішнє, суб'єктивне на зовнішнє, об'єктивне, доступне для сприйняття. При реалізації експресивної функції важливе не саме повідомлення, а відношення до нього.

Кумулятивна функція – здатність афоризмів узагальнювати екстралінгвістичну інформацію.

Також можна стверджувати, що афоризмам притаманні естетична та когнітивна функції. Адже мова є знаряддям і водночас матеріалом створення культурних цінностей та пізнання світу.

Реалізація прагматичних функцій афоризму відбувається через прагматичні настанови. Проведений функціональний аналіз дозволяє визначити наступні прагматичні настанови, притаманні афоризмам:

1) констатація, резюмування (ця потенційна мовленнєва настанова широко представлена в афористичних висловлюваннях):

Men become old, they never become good. Oscar Wilde

The world was made for men and not for women. Oscar Wilde

Journalism largely consists of saying "Lord Jones is Dead" to people who never knew that Lord Jones was alive. Gilbert K. Chesterton

2) парирування:

Майже кожному афоризму властивий потенціал до аргументації. Наведений нижче афоризм Роберта Бернса побудований на метафорі «афоризм – це зброя» і буквально указує на цю властивість афористичних висловлювань:

I pick my favourite quotations and store them in my mind as ready armour, offensive or defensive, amid the struggle of this turbulent existence.
Robert Burns

А наступні афористичні висловлювання париують загальновідомі твердження:

Anyone can sympathize with the sufferings of a friend; it requires a very fine nature to sympathize with a friend's success. Oscar Wilde

Man does not live by soap alone; and hygiene, or even health, is not much good unless you can take a healthy view of it or, better still, feel a healthy indifference to it. Gilbert K. Chesterton

3) урезонювання:

Love and business and family and religion and art and patriotism are nothing but shadows of words when a man's starving! O. Henry

The root of all superstition is that men observe when a thing hits, but not when it misses. Francis Bacon

4) застереження, погроза:

For the female of the species is more deadly than the male. Rudyard Kipling

A man cannot be too careful in his choice of enemies. Oscar Wilde
Opportunity makes a thief. Francis Bacon

5) викриття, докір:

We have forty million reasons for failure, but not a single excuse.
Rudyard Kipling

Anger and jealousy can no more bear to lose sight of their objects than love. George Eliot

Knowledge slowly builds up what Ignorance in an hour pulls down.
George Eliot

7) нарікання:

Life is made up of sobs, sniffles, and smiles, with sniffles predominating. O. Henry

All meanings, we know, depend on the key of interpretation. George Eliot

7) виправдання /самовиправдання:

There is no comparison between that which is lost by not succeeding and that which is lost by not trying. Francis Bacon

Every man has a good and a bad angel attending on him in particular all his life long. Robert Burton

8) приниження / самоприниження:

Men! The only animal in the world to fear. David Herbert Lawrence
He wrapped himself in quotations - as a beggar would enfold himself in the purple of Emperors. Rudyard Kipling

I sometimes think that God, in creating man, rather overestimated His ability. Oscar Wilde

9) обгрунтування:

But what we call our despair is often only the painful eagerness of unfed hope. George Eliot

It isn't that they can't see the solution. It is that they can't see the problem. Gilbert K. Chesterton

10) заспокоєння:

Our dead are never dead to us, until we have forgotten them. George Eliot

It is never too late to be what you might have been. George Eliot
And when it rains on your parade, look up rather than down. Without the rain, there would be no rainbow. Gilbert K. Chesterton

11) спонукання:

Life is ours to be spent, not to be saved. David Herbert Lawrence
But better die than live mechanically a life that is a repetition of repetitions. David Herbert Lawrence

12) порада:

Drink because you are happy, but never because you are miserable. Gilbert K. Chesterton

Do not free a camel of the burden of his hump; you may be freeing him from being a camel. Gilbert K. Chesterton

Ці прагматичні настанови є спільними для прислів'їв та афоризмів. Однак, володіючи відмінними від прислів'їв конституційними ознаками, афоризми часто містять специфічні прагматичні настанови. Так, наявність у афоризму певного автору, дозволяє апелювати до його авторитету.

Також афоризми мають більш різноманітну тематику. Крім того, афоризмам часто властивий так званий «високий стиль», здатність бути лозунгом та ін. [10, с. 32]. Таким лозунгом, наприклад, є славнозвісне висловлювання Френсиса Бейкона “*Knowledge is power*”. Ця ж властивість афоризму обумовлює його вживання в якості

стилістично-експресивного засобу для надання мовленню естетичної краси та виразності.

Age appears to be best in four things; old wood best to burn, old wine to drink, old friends to trust, and old authors to read. Francis Bacon

Багато афоризмів мають на меті приголомшити читача або слухача несподіваністю аргументації чи порівняння:

The word "good" has many meanings. For example, if a man were to shoot his grandmother at a range of five hundred yards, I should call him a good shot, but not necessarily a good man. Gilbert K. Chesterton

The proper basis for a marriage is mutual misunderstanding. Oscar Wilde

Money is like manure, of very little use except it be spread. Francis Bacon

Специфіка афоризмів у пізнанні різних сфер життєдіяльності людини проявляється в тому, що ці стислі вислови шліфують, збагачують и систематизують знання про реальну дійсність. В них досягається гранична концентрація безпосереднього повідомлення. Афоризми в пізнавальній діяльності людини використовуються насамперед для розкриття незримі сутності для досягнення певного результату розміркувань. Афоризми, висуваючи на перший план суттєві аспекти об'єкту, що досліджується, полегшують процес пізнання [7, с. 7-8]. Так реалізується пізнавальна прагматична настанова.

Таким чином, афоризму властиві такі потенційні прагматичні настанови: 1) констатація, резюмування; 2) парування; 3) урезонювання; 4) застереження, погроза; 5) викриття, докір; 6) нарікання; 7) (само)виправдання; 8) (само)приниження; 9) обґрунтування; 10) заспокоєння; 11) спонукання; 12) порада; 13) апеляція до авторитету автора; 14) лозунг, слоган; 15) естетичний вплив; 16) потягіння несподіваною аргументацією; 17) пізнання.

Література

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике Учеб.пособие И. В.Арнольд – М. Высш. шк., 1991. – 140 с.

2. Верещагин Е.М. Язык и Культура. – М.: Русский язык, 1990. – 247 с.

3. Жук Л.Я. Приклад як тип тексту лінгвостилістичні та прагматичні аспекти (на матеріалі англійської дидактичної літератури) Дис. канд. філол наук 10.02.04 Харківський національний університет ім. Каразіна. – Х., 2004. – 222 с.

4. Киселева Л. А. Вопросы теориречевого воздействия / Л. А. Киселева. – Л.: ЛГУ, 1978. – 160 с.

5. Ломтева Т.Н., Патрушева Е.В. К вопросу о функционально-прагматических аспектах афоризмов / Известия Южного федерального университета. Филологические науки. – № 2. – 2010. – С. 88-86.
6. Пермяков Г.Л. Основы структурной паремиологии. – М., 1988. – 236 с.
7. Сазбандян Т.В. Функции афоризмов в структуре и динамике познавательной деятельности человека: автореф. дис... канд философ. н.: 09.00.01 / Сазбандян Т.В. – Москва, 2008. – 28 с.
8. Сидоркова Г.Д. Прагматика паремий: пословицы и поговорки как речевые действия: монография. Краснодар: Изд-во КубГУ, 1999. – 249 с.
9. Сухих С.А. Прагмалингвистическое измерение коммуникативного процесса: дис... д-ра филол. наук: 10.02.01, 10.02.19 / С. А. Сухих. – Краснодар, 1998. – 260 с.
10. Федоренко Н.Т., Сокольская Л.И. Афористика. – М.: Наука, 1990. – 419с.
11. Silverstein M. The culture of language in Chinookian narrative texts; or, On saying that... in Chinook // Grammar inside and outside the clause Some approaches to theory from the field. – Cambridge University Press, 1985. – P. 132-142.
12. Silverstein M. The three faces of “function”: Preliminaries to a psychology of language. Social and functional approaches to language and thought. – Orlando Acad. Press, 1987. – P. 17 – 18.

УДК 811.161

Архипенко Л. М.

СЛОВОТВІРНІ ЯВИЩА В ПРОЦЕСІ ЗАПОЗИЧУВАННЯ ІНШОМОВНИХ СЛІВ В УКРАЇНСЬКУ МОВУ

У статті йдеться про словотвірні явища в процесі запозичування іношомовних слів, аналізується активна тенденція утворення абсолютно нових словотвірних гнізд від численних англійських запозичень і посилення адаптивної функції словотвірних типів в українській мові початку XXI століття.

Ключові слова: іношомовне слово, запозичення, англіцизм, адаптація, словотворення.

В статтє речидєт о словообразовательных явлениях в процессе заимствования иностранных слов, анализируется активная тенденция образования абсолютно новых словообразовательных гнєзд от многочисленных английских заимствований и усиление адаптивной функции словообразовательных типов в украинском языке начала XXI века.

Ключевые слова: иностранное слово, заимствование, англицизм, адаптация, словообразование.

The article considers the word-formative phenomena in the process taking foreign words over, one analyzes an active tendency forming entirely new words-making groups, from numerous English words borrowed and strengthening adaptive function of words-making types in the early twentieth Ukrainian language.

Keywords: foreign words, borrowings, anglicizes adaptation, derivation.

Стан і розвиток українського словотворення проявляється в темпах поповнення лексичної системи новими похідними словами, у співвідношенні свого та запозиченого, мовній творчості. Динамічні процеси в словотворенні пов'язані із загальними мовними змінами, викликаними соціально-економічними та політичними перетвореннями в українському суспільстві наприкінці ХХ і початку ХХІ ст. До таких змін, які посилюються у зв'язку з розвитком електронних засобів масової інформації та комунікації, відносять послаблення нормативних